

September 2002

2002. aasta septembri algus ei jäänud meeldesõõbivatest suvekuudest eriti maha kuivuse ega soojuse poolest. Kuuendal kuupäeval sadas Valgas 0,1 mm vihma ja see lõpetas seal 45 päeva kestnud sademeteta perioodi. Mujal algasid hooviimad, mis leevendasid taimede elu metsades ja põldudel.

Kuu lõpuni jäi kuivale aga Eesti kagunurk, kus tuleohtlikkuse indeksiks määrati veel mihkclipäeval ülikõrge 15 488 (erakordne oht algab 7000 juures!).

India põllumajandusministril Ajit Singhil oli õigus, kui ta nukralt mär-

kis: "Kõik need superkompuutrid ja satelliidid ei asenda vihmajumalat!" Sealse maa rahvatarkus ütleb: päike on saagi isa, vesi aga ta ema.

Eesti sarnanes sel aastal oma suveilmadelt rohkem kauge Indiaga kui põhjamaaga. Ka siin said põllukultuurid tunda kõigjal isalikkusoojust, emaarmu, see tähendab kosutavat vihmavett jagus vaid soositud Kesk-Eestile.

Klimatoloogiline sügis, aeg, kui ööpäeva keskmine temperatuur langeb alla 13 °C, algas 15. septembril, nädal enne kalendrilist. Viimane tõeliselt palav suvepäev oli aga 7. september, kui Võrus mõõde-

ti 26,4 kraadi. Pole ime, et veel nädal kannatas vesi järvedes-meres supelda.

Ilusad ilmad lasksid põllumeestel rahulikult saaki koristada. Ja näe imet! Paljud, eriti kartulikasvatajad, olid saaduga rahul. Põud tegi rukkiterad kvaliteetseks, kuigi kogused polnud just hõiskamisväärseid.

Tõrvas olid õunapuud vaatamata tuhkkuivale mullale lookas erakordselt suurte ja punapõseliste viljade all.

Kui meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis rehkendati kogu Eesti sügiskuu keskmine sademetehulk, selgus, et see oli 39 mm – pool ta-

valisest kogusest. Helderalt jagus vihma Jõhvi kanti (105 mm), kasi-namalt Tartusse ja Peipsi kaldale (21 mm). Kuna kuu viimane kolmandik oli jahe, saadi riigi keskmiseks õhu-temperatuuriks harilikust vaid veidi kõrgem 11,3°.

Kui meie võisime oma ilmaga rahule jääda, siis mujal märatsesid tormid ja uppusid linnad. Uue sajurekordi püstitas kohalik ilmataat (Zeus?) Ateenas, kus 11 päevaga (ka uus pideva suvise sajurekord!) tuli alla 201 mm vett.

Mudavoolud tapsid septembris inimesi Kaukaasias Taini. Seevastu oli kole kuiv USA-s. San Diego loomaaias kohandati WC-d ümber kuivkemmerguteks. Küllastajate omad, muidugi.

Oktoober 2002

Jahedamat viinakuud annab otsida. Tartu 137 aasta pikkuses vaatlusreas oli mulluse aasta oktoobri keskmine õhutemperatuur (1,4 °C) karmuselt kolmas, talvisemad on olnud vaid kauge 1880. a (–0,3 °) ning lähedane 1976. a (0,5 °).

Viimasel poolsajandil pole külmemat oktoobrikuu algust olnud, teise kümmepäevaku õhusoojus (–0,1°) jäi isegi 6 kraadiga tavalisele alla.

Et lumi oktoobris maa valgeks teeb, see pole just ime, mitmel aastal on seda juba septembri lõpulgi juhtunud, kuid et see oktoobris kohati pool kuud maas püsib ning veel päris paksu korrana – näiteks Otepääl veerand meetrit, Pandivere kõrgustikul veidi vähem –, ei ole

just sage nähtus.

Kohalike külmarekordid ületati mitmes paigas, kõige jahedam oli Jõhvis ja Jõgeval 22. kuupäeval: –15,7°.

Eesti territooriumi keskmiseks õhutemperatuuriks arvatati meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis 1,5°, mis on pikaajalisest keskmisest ehk normist 4 pügala võrra madalam tulemus.

Sademeid nii vihma, lörtsi, lume, lobjaka kui ka lopa näol tuli siinseal isegi normist enam. Arvestades aga peaaegu igal pool valitsevat veenappust, oli seda häbemata vähe. Et kaevud täis saanuks ning taimed rahulikult talvele vastu minna võinuks, pidanuks ilma- ehk taevataat paariks kuuks kraanid hoopis valla jätma. Geoloogide arvestuste järgi oli meil nii madal põhjavee tase viimati 30 aastat tagasi.

Valimisi korraldatakse tavaliselt ajal, kui jätkub nii pori kui ka muda. Seekord lisandub veel libedus. Uppi lendas nii valijaid kui ka valitavaid. Kodanikukohust täitma jõudis vaid pool valijaskonnast. Säärasel ajal tuleks rahvale meenutada Paide kandi rahvatarkust: sügisest ilma ja pisukese lapse perset ei või ial uskuda. Nagu ka kõike seda, mida sajad linnal-, valla- või külapirukast osa saada ihkajad lubasid.

Järgmisel päeval pärast valimisi sätas lumise Eesti kohal päike. Nagu Alpides. Hulluks läks ilm uuesti 24. oktoobril. Külmale pinnasele (paar päeva oli kraadiklaas alla –10° näidanud) hakkas vihma sadama. Puudel tekkis jääde, teedel aga kii-

lasjää. Seda siiski mitte ootamatult, sest niisugust ilmapööret ennustati juba paar päeva varem. Kuid jälle olid autod kraavis ning inimesed traumapunktides.

Libe polnud ainult teedel, vaid ka lumisel jalgpalliplatsil. Mart Poom ei suutnud sääraustes tingimustes üht palli kinni krabada, ning luhutus Eesti võimalus korrata kunagist hiilgevõitu belglaste üle. Paljud ju mäletavad Nõukogude-aegse rahvalaulu sõnu: "Sommerlingi lauda taga kohtus Paide Belgiaga. Tulemuseks 11:0 – üleüldiline pull!" Nüüd oleks Euroopa Liidus laineid löönud ka viik.

Maailmas on oktoober tuntud kui tormide kuu. Esimestel päevadel räsib Jaapanit taifuun Higos (Guami saare elanike murdes 'viigipuu'). Kuigi meedias nimetati seda tormi üheks tugevamaks poolsajandi jooksul, hukkus vaid 4 inimest.

Orkaan Lili, mis tekitas suurt kahju Kuuba tubakakasvatusele, taltus enne USA-se jõudmist. Asjata jäeti ära kosmosesüstiku start, asjatult sõitsid Texasest pärit astronautid koju, et raskel hetkel lähedastega koos olla.

Jahenesid ilmad Moskvast, paari päevaga külmus surnuks 15 elaniku. Lõuna-Rootsis sadas kohati maha 30 cm lund. Islandil mõõdeti uus kuu külmarekord: –21,4°. Jakuutias ning Põhja-Kanadas paukus mitmel päeval 32-pügalane pakane.

Seevastu Austraalias sündis oktoobri kuumarekord 46,9°. Kolme kraadiga jäi maha eestipärase nimega koht Argentinast: Las Lomitas.

November 2002

Novembrit on me esivanemad kutsunud nii talve- kui ka mardikuuks. Kuigi teatavasti algab ametlik ehk astronoomiline talv alles aasta lõpus, saabub sageli külm ja lumi meile paar kuud varem.

Nii nagu praegu, tuli ka ammu- tel aegadel lumi ning libedus ootamatult, seepärast kutsutigi mardija kadrilapäevadel ringi liipavaid isetegevuslasi (naelpasteldest ei osatud ju veel unistadagi) vastava päeva sanditeks.

Huvitava kombel tulevad siin esile ka eestlaste soolised erinevused: martidel valutavad novembris harilikult varbad, kadridel külmetavad käüned. Et sooja saada, tuligi martikadrit joosta. Ole sa sant või mitte.

Et november on muutliku ilmaga, näitab ka rahva tähelepanek: kui 10. kuupäeval on külm, siis 25-ndal sulatab, ja vastupidi. Ka nüüd läks täpselt sedapidi: mardipäeval oli paar miinuskraadi, kadrapäeval sadas vihma.

Kuu algus oli väga vahelduva ilmaga, kord tuli lõrtsi, kord tibutas vihma, alles 8. kuupäeval näitas loodus tõelist talve nägu: lund tuli 12 tunni jooksul nagu kotist. Põhja-Eesti sai paarikümne sentimeetri jagu, lõunamaa vähem, Hiiumaad olla katnud mõnes paigas 60–80 cm paksune lumevaip. Ristnas, kus mõõdetakse ilma, oli lund maas 8 cm.

Esimene kümpapäevak paistis silma ka külma poolest: Tartumaal oli keskmine õhutemperatuur $-0,7^{\circ}$

(norm $2,3^{\circ}$), viimati oli jahedam 1995. aastal. Ilusat talveilma jagus vaid paar nädalat. Sademeid, mida oodati juba kaua-kaua, tuli korralikult teisel dekaadil, vähemalt Tartu sai terve kuuportsu kätte (58 mm), peamiselt vedelal kujul. Et maa polnud läbi külmanud, jõudis vihma- vesi loodetavasti ka põhjavee taset turgutama.

17. novembril sadas tugevat vihma, kohati üle 15 mm, sooja mõõdeti aga lõunapiiril ligi 10 kraadi.

Päeva pärast oli üle poole Eesti- maast jälle must. Kuu viimasel päeval mõõdeti vaid Narva-Jõesuu ning Jõhvi ilmajaamas 1–2 cm lund. Samades jaamades mõõdeti ka kuu külmamiinimumid: paaril varahommikul -16° . Põldudel näevad talivil-

Tornaado tuiskas novembris 2002 üle selle majapidamise USA-s.

ja orased näguripäevi, kui ilm on säärane, et muudkui lumi ja vesi, külm ja soe vahelduvad.

Kogu Eesti territooriumi keskmiseks õhutemperatuuriks arvatuti meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis $-1,0^{\circ}$ (tavaliselt 0,3 kraadi väiksem näit), sademest lume või vihma näol saadi keskmiselt 77 mm (130% normist). Enam sadas pealinnas (96 mm), kuivem oli Hiiumaal – 53 mm.

Aega 2.–25. novembrini kutsutakse hingedeajaks. Siis oli vanasti sageli udune, et hingedel oleks parem ringi luusida. Kui aga puhusid tugevad tuuled, peeti seda märgiks, et elavate tegevusega ei olda rahul.

3. kuupäeval said Californias ühel freeway'l paksus udus kokku 194 autot. Vigastatuid loeti tosinatega. "Kuni silmapiirini oli maa kaetud lõmmis masinatega," kirjeldas pilti liikluspolitseinik.

Õige tornaadone oli ilm 11. ja 12. novembril 12 USA osariigis. Anti 250 hoiatust, keeriseid endid nähti 80 ümber. Hukunuid loeti lõpuks kokku 36, vigastatuid üle 200. Neli päeva hiljem hakkas puhuma soe fööni Alpides. Austria Tiroolis mõõdeti novembri uueks soojarekordiks $25,6^{\circ}$. Tugev tuul tõstis kohalt ära üle saja katuse ning rööbastelt rongi, milles üks reisija surma sai.

Kadrapäeval aga oli Nebraska ja Wyomingi teedel nii libe, et need tuli isegi ajutiselt sulgeda – asi otustati, kui 110 autot olid teinud teel nii sisse- kui ka väljasõite.

	MAKSIMUM-TEMPERatuur	KUUPÄEV/JAAM	MIINIMUM-TEMPERatuur	KUUPÄEV/JAAM	MAKSIM SADEMED ÖÖPÄEVAS	KUUPÄEV/JAAM
Sept 2002	26,9 °C	06.09 Võru	-3,9 °C	26.09 Kuusiku	35,0 mm	19.09 Jõhvi
Okt 2002	14,2 °C	01.10 Sõrve	-15,7 °C	22.10 Jõhvi	29,0 mm	06.10 Kunda
Nov 2002	9,9 °C	18.11 Võru	-16,2 °C	30.11 Jõhvi	22,4 mm	20.11 Kunda
Dets 2002	3,7 °C	20.12 Vilsandi	-27,8 °C	31.12 Jõgeva	23,2 mm	29.12 Kihnu
Jan 2003	4,6 °C	18.01 Kunda	-36,7 °C	11.01 Jõgeva	20,1 mm	01.01 Valga
Veeb 2003	5,6 °C	21.02 Pakri, Valga	-27,1 °C	16.02 Jõhvi	9,1 mm	06.02 Tartu
Märts 2003	14,0 °C	29.03 Valga	-23,1 °C	04.03 Kunda	17,3 mm	12.03 Jõhvi
Aprill 2003	21,4 °C	22.04 Kuusiku	-10,9 °C	02.04 Narva-Jõesuu	15,5 mm	10.04 Kihnu
Mai 2003	28,6 °C	26.05 Narva-Jõesuu	-2,5 °C	05.05 Kuusiku	33,2 mm	16.05 Jõhvi
Juuni 2003	25,3 °C	09.06 Võru	-2,5 °C	03.06 Jõhvi	25,0 mm	21.06 Valga
Juuli 2003	33,3 °C	31.07 Nigula	9,0 °C	06.07 Kuusiku	57,9 mm	11.07 Narva-Jõesuu
Aug 2003	31,4 °C	01.08 Pärnu	3,0 °C	27.08 Jõgeva	90,0 mm	06.08 Jõhvi

Detsember 2002

Kas mäletate 2001. aasta pühi, kui jõululaupäeval külmataat paugutas aiateibaid võidu poisikeste rakettide-ilmakärakatega? Kui Võrus mõodeti uueks päevarekordiks 34,6 külmapügalat ning Eesti piires oli õhutemperatuuri erinevus kogunisiti 28 kraadi?

2002. jõulupühad küll nii meelde jäävalt ei alanud, kuid rahvuslikud olid need küll: taevas oli kaks päeva sinine, maa pea üle riigi valge, musta värvi andis pealinnalind.

Jõuludejärgsed lumesajud tegid Eesti maastiku ühtlaselt valgeks, ainult suusalumeks jäi seda esialgu napiks. Kui vanasti oodati pikisilmi saaniteed, sest tollest algas nagu õige tali, siis nüüd tegid detsembri lõpu tugevad sajud liiklejatele hoopis peavalu. Jäised külteed jäid lumekirme alla ning muutusid veelgi libedamaks, isegi suurteil magistraalidel andis mõistatada, kus lõpetee ja algab kraav.

2002. aasta viimasel päeval püdis ilmataat suvist vihmanappust heastada ning kallas lund, nagu jaksas. Nii saidki uue aasta hommikuks kõige paksema valge vaiba just paigad, kus suve lõpul vihmast kõige enam puudust tunti. Võrus oli lund 37 cm, Valgas 30, Tartus 26, Mustvees 23, seda jätkus isegi saartele.

Mõnel pool kiruti ilma, teisel kiideti tegusaid juhte: näiteks laskis Nõo vallavalitsus 31. detsembri hommikul puhtaks lükata isegi kohalikud taluteed.

Jõuluku algas külmaga: esimese kümmepäevaku jooksul ei tõusnud Tartumaal kraadiklaasi näit kordagi plusspoolele, keskmiseks õhutemperatuuriks arvutati -8,8°. See oli kuus ja pool kraadi tavalisest madalam näit.

Tavalisest jahedamad olid ka järgmised dekaadid. Kuu lõpus selgus, et Tartu ilma 137 aasta pikkuses edetabelis jõuti külma poolest avuäärselle 8. kohale (kuu keskmine temperatuur -9,3°). Viimase poole

sajandi vältel on sellest külmem olnud vaid 1978. aasta jube kõle jõuluku. Mäletatavasti oli tollal viimasel kuu ja aasta päeval Tartu kandis isegi -38,6°.

2002. aasta lõpukuul oli siinmail aastavahetuse tund tunduvalt soojem, kuid siiski päris pakaseline: õhukülma oli -21,4°. Raketid kadusid madalatesse lumepilvedesse.

Põhjapoolkera mitmel maa nägigid inimesed seekord igatsetud valgeid jõulusid, näiteks USA pealinn ühksandat korda 1872. aastast saadik.

Kui meie jõuluvanade ninad olid külmast sinised, siis maakera kuklapooltel higistasid nende kolleegid palavaks käes. Austraalia mõnes paigas küündisid kuumapügalad 45 kraadini.

Jakuutias lootsid seevastu kohalikud Ded Morozid, et vahepealne liigi 60-kraadine tõeline pakane anab järele ja 31. detsembril või 7. jaanuaril, kuidas kellelgi, kinkide jagamise aegu on ilm inimlikum.

2003. aasta saabuski seal "vaid" 45-kraadise külmaga.

Peale külma said Maa inimesed jõulukuul tunda ka torme, nagu aasta lõpul ikka: kõige hullemini sasisi Vaikes (!) ookeanis Guami saare asukaid. Ilusa nimega taifuuni Pongsona (korea keeles 'palsamipõõsas') tuul lõhkus kõik süsteemid saarel, lisaks tuli vett päevaga alla peaaegu Eesti aastane kogus. Hea veel, et inimesed eluga pääsesid.

Jaanuar 2003

Nääriku oli 2003. aastal säärane nagu viimastel aastakümnetel sageli: üllatas ootamatute ilmapöörakutega. Kuu algul paukusid aiateid ja lõhkesid veetorud. Soomlased prognoosisid, et meri külmub sootuks kinni, ja osal rahvast tekkisid lootused peagi jääteed mööda Helsingisse, Stockholmi või Kopenhaagenisse pörutada. Ei mingeid kulutusi lõhkujaile ega murdjaille.

Siis tuli uus mure Otepää maailmakarika etapiga. 11. jaanuari hommikul oli Võrus 35, Valgas 32 kraadi külma. Kas jätta suusavõistlused hoopis ära või viia põhivõistlus pühapäevale? Seekord siiski vedas.

Klubi Tartu Maraton poolt meteoroloogia instituudi sünoptikuile saadetud kirjas tänasid korraldajad hea prognoosi eest: "Reedel näis uskumatu, et 0-kraadist võib kujuneda 12 tunniga laupäeva hommikuks -34 ja siis jälle 12 tunniga pühapäevaks 0 kraadi... Kõik aga klappis!

Jaanuar 2003. Tartu raekoja esine. Lume- ja tööpuudust ei ole karta.

Suur tänu."

Pühapäevase võistluse aegu oli kõige külmem Virtsus (!): -3,1°, Lõuna-Eestis mõned kümnendikraadid miinuste poole. Suusatamist ei takistanud kohalik ärimees ega riigi pealimataat.

Kuu keskel kukkus seesama ilma- taat aga kraane kruttima. Kord tuli vihma, siis lörtsi, sekka lund. Teed olid jälle tattlibedad. Elu muutus normaalseks, see tähendab talvise- maks, alles 28. jaanuaril. Põhja- Eesti sai seekord rohkem külma- kraade, lõunakant lund. Kuu lõpul oli Otepääl lumikate jälle 30 cm paksune. Elustusid lootused pidada ära täispikk Tartu maraton.

Kui tehti näärikuust kokkuvõtteid, siis selgus, et vaatamata erakordselt külmale kuu algusde- kaadile (Tartu poolsajandi jahedu- selt kolmas), oli Eestis kuu keskimine õhutemperatuur (-7,5°) vaid 1,5 kraadi külmem pikaajalisest keskmisest, sademeid nii vedelal kui ka tahkel kujul tuli aga tavalisest kolmandiku võrra rohkem: 50 mm.

Jaanuar polnud kerge kusagil. Harjumatu jahedus (+5 kuni 7 kraadi) tabas Indiat, Bangladeshi ja Nepaali. Tagajärg: hinge heitis 1400 elanikku. Miinuskraadid ähvardasid hävitada tsitruseliste saagi Floridas. Lõuna-Carolina virsikukasvatajad aga jäid ilmaga rahule: mõõdukas külm soodustavat suvel viljade moodustumist.

Põud mõjutas miljonite elu lõunapoolkeral. Zimbabwes vajas ligi miljon inimest kiiret toiduabi. Austraalias tõusis kesksuvine kuumus 48,4 kraadini, Melbourne'is sadas 25 päevaga vaid 6 mm vihma. Pealinnaga Canberrat piiras nädalaid tulerõngas. Jakuutiast seevastu oli ligi kuu püsinud selge ilus vaikne ilm, pakane lähenes aga 60 kraadile.

Veebruar 2003

Küünlakuu üle ei saanud just nuri- seda: oli, nagu üks tõeline talvekuu olema peab. Ei tapnud pakane ega tüllitanud vihm. Kordagi ei tekkinud tunnet, et ilmataat võiks segada suusavõistlusti. Maa oli kogu aeg ning kõikjal valge: kuu lõpus mõõdeti Otepääl 40, Valgas 29, ise- gi saartel 1–2 cm lund.

Tartu maratoni lõputundidel kerkis kraadiklaasi näit küll nulli lähedale, aga sellist luuvalu päeva, nagu on varemalt olnud, näiteks 1998. või möödunud aastal, õnneks polnud. Rääkimata säherdusest külmast, nagu oli 1871. a 9. veebruaril: $-31,7^{\circ}$ või kevadisest soojusest nagu 1990. aastal ($+8,2^{\circ}$).

Vaid küünlakuu esimene kümpäevak oli kahe kraadi võrra tavalisest jahedam, edasi ilm soojenes. Kogu Eesti territooriumi veebruari keskmiseks õhutemperatuuriks arvutati meteoroloogia instituudis normist pool kraadi soojem $-5,7^{\circ}$. Kuigi suur osa merd oli jääkaane all, oli ikkagi kõige soojem saartel (Sõrves $-3,4^{\circ}$, peaaegu sama palju kraade saadi Hiiumaal), kõige külmem paik oli Pandivere kõrgustik (Väike-Maarjas $-6,7^{\circ}$). Sealkandis, nimelt Jõhvis, registreeriti ka kuu kõige madalam temperatuurinäit $-27,1^{\circ}$.

Libe tee paneb jala libisema, teadis lauluisa Kreuzwald. Veebruaridugis paljudel valimiseelsete toimetuste tähe all. Vaatamata ebastabiilsetele ilmadele (sügavalt külmunud pinnas!) leidsid need, kes tahtsid, küllalt muda, mida vastastada näkku pilduda. Ometi on erakondade laulud tulvil harrast looduslähedast ilu, osa ridu lausa meteoroloogilised: "...tee täis on päikese valgust" (Keskerakond), "...kui Põhjanael valgustab meelt, kui päiksekiir soojendab neid" (Res Publica) või rahvaliitlaste "rahvas aja tuulte väes...". Neid kodanikke oli kaunis

Üle pika aja harjumatul külma talve jääoludes laevad ka seisid või liikusid jää vahel sumbates vaid meeter haaval.

vähe, kes ei kahetsenud, et olid astunud libedale teele. Kabelimatse just ei saadud, meeldejäävaid muhke aga küll.

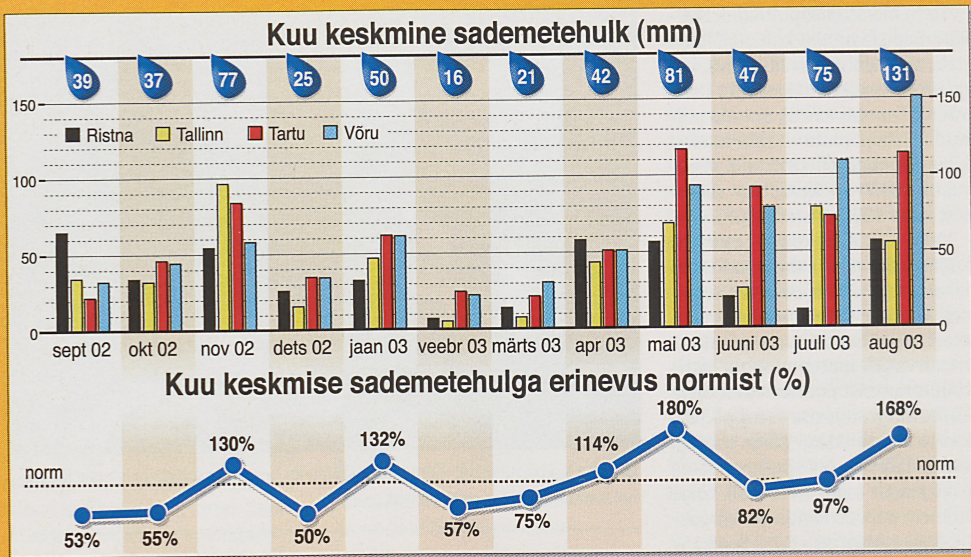
Poliitika vaatlejad mujal maailmas pöörasid inimeste tähelepanu positiivsetele tendentsidele Lähis-Idas: Iisraelis ja Palestiinas sadas 25. kuupäeval ootamatult maha paks lumi ning üle hulga aja peeti sealkandis veretud lumesõda. Kahjuks sulas lumi varsti, ja jälle lendasid tinakuulid.

Mujal maailmas lumesajud rahu kaasa ei toonud. Kuu keskel tabasid USA idaosa rängad lumetormid. Paljud linnad olid elektriavariide tõttu kui välja surnud, majade katused langesid lume raskuse all sis-

se. Katkes nii auto- kui ka lennuliiklus.

Aafrikas ja Aasias mõllasid meeletud keeristormid. Kongo Demokraatlikus Vabariigis tpsid tornadod 164 elanikku, 1700 sai vigastusi.

Troopilised tsüklonid Beni ja Fiona tekitasid oma vihmadega suurt kahju Indoneesias ja Kirde-Austraalias. Viimase mandri lõunaosas jätkusid võsatulekahjud. Ei ole see ka mingi ime: suvel pole sealkandis kuumusest ja kuivusest puudust. Austraalia oli ka veebruaris maake- ra palavaim paik ($+45^{\circ}$), pakaselisim oli aga endiselt Jakuutia (Oimjakonis langes piiritusesammas näitama -54 pügalat).

Märts 2003

Ühe kuu jooksul sattus Eesti talvest kevadesse. Öigust öelda, mitte küll päriskevadesse: klimatoloogiline kevad algab siis, kui ööpäeva keskmine temperatuur ületab pidevalt +5°. Mitte kõik põllud ei saanud kuu lõpuks lumest puhtaks, metsa all oli maa endiselt paksult valge, vähe-malt Lõuna-Eestis.

Aastad pole kaksikvennad. 1993. tuli kevad, püsis vaid kolm päeva, ning kohe tuli suvi kiirelt kätte. Seevastu väga kaua, üle kolme kuu, vindus 1974. aasta varakevad. Paljud ilmapäevad näitasid, et ka 2003.

aastal peaks suur soe hiline, sest pinnas on veel kaunis sügavalt külmunud ja meri laialt jääs.

Märtsi esimene kolmandik oligi talvine: Tartumaal arvutati keskmiseks õhutemperatuuriks -4,9°, mis on kraadi võrra madalam kui tavaliselt sel ajal. Kuu kõige külmemad päevad olid 3. ja 4., kui Kundas mõõdeti -23,1°. Sel talvel jõuti ära pidada kõik neli suusamaratoni. Ilmataat ootas ka viimase, Haanja sõidu lõpu ära ja alles siis keeras vihmakraani lahti.

Paari päevaga jõudis hulk põle paljaks sulada, kui ilm keeras tagasi talvisemaks. 12. märtsil algas tõeline lumetorm: saartel olid tuule pu-

hangud 23 m/s, lund tuli ööga Otepäele 20 cm jagu juurde (kokku sai seda jälle 40 cm ümber), Jõhvi 14 cm, mujale jätkus lund vähem.

Kolmas dekaad, see kevadine (uus aastaaeg algas ju 21. märtsil kell 3), vääris nime. Esimene hommik oli küll kümnekonna miinuskraadiga, edasi aga tuli sooja isegi 13 kraadi kanti. Ka päikesepaiste üle ei saanud nuriseda, seda jagus 93 tunni, terves kuus aga 190 tunni ümber. Saime päikest näha-võtta poolteist korda kauem tavalisest.

Kuu viimane päev, vampiirpäev, nagu Mürakaru kalendris toda nimetatakse (ilmselt maksuameti tähtjaja tõttu), oli tõeline koerailm:

tormine, lõrtsine, külm. Mitmes paigas sai maa jälle valge katte. Tõraverre ilmajaama helistas õhtupoolikul ahastav mehehää: "Millas see tuul lõpeb?! Ma ei jõua enam kraanat püsti hoida!"

Kui Eesti meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis arvutati välja kogu riigi kuu keskmised näitajad, siis selgus, et märtsis oli temperatuur keskeltläbi $-1,1$ kraadi, sademeid aga 21 mm. Kuiv pinnas vajanuks taimede kasvuks ning kaevude täitmiseks pikki tugevaid sadusid.

Laias maailmas võis, nagu ikka, leida ka märtsikuus igasugust ilma. Mosambiigis uputas tugev tsüklon nimega Japhet laiu alasid vee alla, Türgi kuurordis Antalya tuli ööpäevaga maha kuu vihmanorm, Indias kaotasid äikesetormis elu 14 inimest ja tuhanded kariloomad.

11 . kuupäeval tabas soojalaine Saksamaad. Baieri mägedes võis suusatada $15-20$ soojakraadiga. Talv ei tahtnud lahkuda Kanadast. Veel kuu keskel mõõdeti Ülemjärve ääres -32° , Kanada Arktika saarestikus aga $-43,2^{\circ}$. Sellist pakast polnud siis enam isegi Jakuutias. Külmim paik maakeral oli siiski endiselt lõunapoolus (USA polaarjaamas mõõdeti $59,5$ miinuskraadi).

Aprill 2003

"Kas siis sellist aprilli me tahtsimegi?!" mõttes kuu algul nii Harjumaa teemeister, kes pidi suvekorterist sahad jälle välja ajama, kui ka Nõmme majaanik, kes nikastas selja ootamatult kaela sadanud lund rooki-

des. Samamoodi vandus ka suvekuumidel kraavi liulunud autojuht.

Midagi pole teha. Kõike maailmas annab muuta, reformida, välja arvatud ilma, nagu ütles kirjanikust loodustundja Karel Čapek.

3 . aprillil Loode-Eestis alanud tugev lumesadu oli vaid eelmänguks sealsele $5-6$. kuupäeva tuisumõllule. Kui lõunapoolsemates maakondades kattis põlde vaid lumekirme, siis pealinnas polnud nii kõrgeid lumehangesid ammu näha saanud, ka tõelistel talvekuudel mitte. Üle mitme aasta kuulutati välja isegi eriolukord.

Meenutuseks: peaaegu igal jürikuul on esinenud paar lumepäeva. 1988 . aastal oli 21 . aprillil kohati $18-19^{\circ}$ sooja, siis tuli aga maha ligi 20 cm lumikate. Tõeliseks kaoseks nimetasid ajakirjanikud 1998 . aasta 12 . aprillil (kosmonautika päeval ja esimesel ülestõusmise pühal) ning 2001 . aasta 12 . ja 13 . aprillil (suurel reedel!) Tallinnas valitsenud olukorda.

Hiliseim korralik lumesadu tabas Eestimaad 29 . mail 1975 . aastal. Jah, talv tuleb alati ootamatult, eriti veel aprillis-mais.

Jürikuu esimene kümpäevak oli harjumatult jahe: öised miinimumid langesid mitmel päeval $7-10$ miinuskraadini, ka ööpäeva keskmised temperatuurid jäid pikaajalisele kolm-neli kraadi alla. Teine dekaad oli juba paljutootavam, s.t soojem tavalisest. Lõuna pool algas 16 . kuupäeval ka klimatoloogiline kevad (kui ööpäeva keskmine temperatuur ületab püsivalt $+5^{\circ}$).

Mõnus oli ilm Pärnus 19 . ja 23 . aprillil, mil päevane soojus küündis isegi 21 kraadini. Siis keeras jälle pikalt külmale.

Kui Eesti meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis rehkendati kokku selle kuu ilmanäitajaid, siis selgus, et riigi keskmine õhutemperatuur oli $2,8^{\circ}$, mis jääb poole kraadi võrra normile alla. Soojem oli kagunurgas, jahedam jääst ümbritsetud saartel ja rannikul. Sademeid nii vihma, lume kui lõrtsina tuli keskmiselt 42 mm, terake enam tavalisest. Suvele sai veidi lootusrikkamalt vastu minna Lääne-Eesti ($50-60$ mm), kuivemaks jäi aprillis maa kirdenurk ($20-30$ mm).

Aprilli madalaim temperatuur registreeriti jälle lõunanahk USA-le kuuluvus Amundseni-Scotti jaamas ($-69,3^{\circ}$). Sealsed töötingimused on talvel rasked: polaaröö, kuude viisi ei tõuse temperatuur palju üle -50 kraadi, kõrgus merepinnast on aga 2835 m. Too jaam on muide Tartu-Tõraverre ilmajaama sõsar: ka tema kuulub maailma kiirgusmõõtmiste baasjaamade võrku (kokku on neid 35).

Mai 2003

Vähemalt kuivaks ei saanud lehekuud kuidagi pidada ja kuu keskmise õhutemperatuuri järgi (kohati liigi kraad tavalisest kõrgem) polnud ta ka kuigi külm. Ometi sai ilmataati pidevalt kiruda: kevade tulek hillines üks kuni kaks nädalat, põllumehi painas pidev mure kehvalt talvitunud talvilja, aednikke pakasest

kahjustatud puude-pöösaste pärast.

Meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis selgus kokkuvõtteid tehes, et Eestis sadas mais keskmiselt 81 mm vihma tavalise 46 asemel, sooja oli 10,8° (norm 9,4°). Kõige vesisem oli Ida-Eesti (Mustvees 119, Tartus 117 mm vihma), tunduvalt kuivem oli Pärnumaal: 39 mm.

Ühes mõttes oli mai küll tavaline: saartel ning rannikul oli jahedam kui Lõuna-Eestis (Ristna keskmine temperatuur oli vaid 8,2° Võru 12,5° vastu).

Kuu algas jahedalt. Volbriöö oli sooja vaid 4–7 kraadi. Kevad- ehk töölispäeval sakutas riiki päris kange torm, ilid saartel ulatusid isegi 28 m/s. Üldse paistis kuu silma tuulisuse poolest.

26. kuupäeva õhtul sai ka Lõuna-Eesti oma jao kätte – tugeva äikesetorni näol. Kogu päev anti raadios tormihoiatusi, raju ennast polnud aga kusagil näha. Juba jõuti helistada sünoptikuile – kus see kole maru siis jääb?! – , kui kella 8 paiku õhtul läks lahti.

Välkude vahel polnud suurt vahet, maailm oli paar tundi valge taevase elektri varal. Pikne süütas vähemalt neli hoonet, siin-seal nähti keravälku. Tõraveres sadas mõne tunniga 20, Ülenurmel isegi 31 mm vihma.

See oli juba teine tugeva saju periood: kuu keskel sadas Tartumaal kolme päevaga maha kuunorm sadad: 55 mm. Emajõgi, mis oli mai alul kaunis tühi, täitus kiiresti. Loodetavasti tegid seda ka kuivavõitu kaevud.

Päikesepaistet oli tänavuses lehekuis tavalisest vähem, ka ultraviolettkiirguse näitajad (indeksid) polnud kuigi kõrged, 5 ja 6 vahel. Seevastu oli kaduneljäpäeval ehk taevaminemispühäl väga tugev magnetism, mitme kuu tugevaim. Ka raadioside oli siis paljudes riikides kõvasti häiritud.

Maikuu viimasel päeval võisid põhjaeestlased, kel ilmaga rohkem vedas, imetleda osalist päikesearjutust. Seekord ei hirmutanud astroloogid õnneks varjutuse halva mõjuga, nagu see oli paar aastat tagasi. Nii ei helistatudki Tõraverre observatooriumisse, et pärida, kas tõesti tuleb selliseid nähtusi nagu varjutused ning planeetide rivistus “tõsiselt võtta”.

Hoopis kainemalt suhtusid taevastesse ohtudesse sel kuul Ühendriikide ning Bangladeshis elanikud – tornaadod ja troopilised tsüklonid viisid teise ilma kümneid inimesi. USA keskosariikides möllas järjepanu 84 pöörist, hävitasdes Maa pealt terveid külasid. Vaid tänu hoiatusüsteemile piirdus hukkunu- te arv 38-ga.

28. mail tabas Inglismaal Manchesteri lennuväljale maanduvat reisilennukit tugev rahehoogu, mis purustas pilootide kabiini tuuleklaasi. Mitmed reisijad said põrutusi ning haavu.

Külmim paik maamunal oli lõunapoolus, kus mõõdeti kuu keskel –71,7°, palavaim aga Pakistan 49,2 kraadiga. Nende naabrid Indias kaotasid kuumalaines 513 inimest.

Juuni 2003

Jaaniühepäeval saabus kergendus: päike tuli jälle välja ning suured sajud lakkasid. Suvi tuli tagasi. Ja õigel ajal: maksimumaksjad juba nurisesid, nagu ikka – kas siis sellist juunit me tahtsimegi?!

Ilmataat võttis Eestimaal nädalase puhkuse. Varem tilkus peaaegu iga jumala päev, vähemalt Kagu-Eestis. Ametliku kevade lõpu- ning suve alguspäevadel sadas siinmail kõva vihma. Nõos lisaks sellises koguses rahet, mis ei sulanud pöösaste alt isegi nelja tunni jooksul.

Sel aastal ei võinud me nuriseda vähemalt jaaniöö ilma üle: üle paljude aastate sai sõnjalaõit otsida kuivas metsas. Hooga ja piksega vihma tuli lõuna pool õige paljude kohtades, kuid pärast õhtul üheksat lakkas sadu kõikjal. Öö oli selge, hommikupoole jahedavõitu.

Pärast pühapäeva tuli sünoptikuil hakata seletama, kuhu küll jäi prognoositud jaaniõine vihm. Kõvasti sadas nii Norras kui Rootsis (päevaga kuni 40 mm!), ka naabritel lätlastel tuli end liigutada märjal rohul. Sajufront sai pidama Läänemere keskel ning liikus edasi alles siis, kui meie siin kainenema hakkasime ehk jaanipäeva pärastlõunal.

Põhja-Eesti jäi ka sel päeval kuivale. Kuulsal telekinetikul Uri Gelleril on teooria, mille kohaselt on võimalik vihma esile või minema manada, kui miljonid üheskoos seda tungival soovivad. Tasuks veel kord proovida.

Kui meteoroloogid juunikuu il-

Juunis ja juuli alguseski oli merevesi veel suve kohta väga külm. Järvedes soojenes vesi juuni keskelt. Ning Põlvamaal Leewis sebralaagris lustisid lapsed vees lõdisemata.

maandmed kokku löid, selgus, et sademeid oli Eestis keskmiselt kasi-nävõitu: 44 mm tavalise 57 mm asemel. Vihma tuli palju vaid Tartu- ja Võrumaal (80–93 mm), kõige kui-vem oli saartel ja rannikul (Ristnas 20, Tallinnas ja Sõrves 26 mm).

Hoopis märkimisväärsem on esi-mese suvekuu jahedus. Eesti keskmiseks õhutemperatuuriks rehkendati 13,3°, mis on pikaajalisest keskmisest ehk normist üle kraadi madalam. Su-vepealinna oli kõige soojem (14,4°), märksa jahedam Pandivere mail.

Oleme juba harjuma hakanud soo-jaga: rekordiliselt palav juuni oli ju üpris hiljuti – 1999. a, mil Eesti keskmine näitaja oli 18,1° (Tartus 19,2°).

Harjumatult külm oli tänava kuu teine kümmepäevak – Tartus tervelt kolm kraadi jahedam tavalisest. Jär-jekordne näide, kui riskantne on meie maal korraldada vabaõhu-etendusi.

Meenutagem aega kolm aastat tagasi, kui Senegali pillimehed pi-did Tartu lauluväljakul elu eest trumme taguma, et sooja saada.

Nüüd olid samas paigas külmaga kimpus egiptlased ning nuubiala-sed. Ja Aida mees Radames oli lisaks poolpaljas!

Kui Tartus oli hilisõhtuil 10–13 kraadi sooja ning lisaks puhus veel jahutav tuul, siis Kairos mõõdeti noil päevil 37, õil aga 23 kuu-mapügalat. Muide, Egiptuse pealin-nas pole veel kunagi õhutempera-tuur langenud alla nulli. Mõni ime, et vaaraosipelgate vastu aitab kõige paremini pakane.

Tartus on viimase poole sajandi

Praadiva päikese all. Juuli keskpaigast alates näitas Eestimaa suvi vaid kuuma ja ülikuuma palet. Pruuniks saamiseks ei olnud vaja kuhugi sõita.

jooksul juunite dekaad vaid viiel aastal tänavusest jahedam olnud, viimati 1982. aastal.

Mitmes paigas esines kuu keskel öökülma. Säherdused kevadilmad kestsid 15-ndast kuni jaanilauapäevani, siis saabus, nagu juba öeldud, jälle suvi.

Pilves ilm mõjus rusuvalt. Ilmselt päikesepaiste puudusest nõrkinud pätid purustasid Haapsalus päikesella. Asjatult! Mis siis saab, kui suve teisel poolel on nii sooja kui päikest rohkem? Pealegi oli päikest näha peaaegu normi jagu, usu või mitte. Ultraviolettkiirguse indeks, mis iseloomustab kere pruunistumise (või kõrbemise) võimalusi, oli

kümmekonnal päeval üle 6 (6,5 mõõdeti Tõraveres 20. kuupäeval).

2003. aasta juunikuu paistis silma ka tormide poolest, ja seda kogu maakera ulatuses. Nimelt möllasid Maa atmosfääris paljudel päevadel magnetormid, põhjustades tugevaid häireid vähemalt raadiosides. Kui neid valgeid öid ei oleks, näinuks me arvatavasti põhjataevas värvikaid virmalisi.

Jaanii- ehk kesksuvepäev oli põhjapoolkeral kuumim Sibi linnas Pakistanis (43,5°), Euroopas aga Saragossas Hispaanias 38 kraadiga. Lõunanabalased külmetasid samal ajal 72,3 miinuskraadi käes.

Jaanilauapäeval kiskus Hamburgi

lähedal tornaado 30 puud juurtega üles ning purustas kümme-kond maja. See nähtus oli seotud nn külma frondiga. Mõne minuti jooksul langes õhusoojus 28 kraadilt 18-ni, mартuule kiiruseks mõõdeti 40 m/s!

Kolmandal juunil sadas Moskvas veidi lund, Nebraska osariigis aga tekitasid võrkpalli-suurused rahe- "terad" katustesse tohutuid auke.

Juuli 2003

Juuli oli Eestimaal lõpuks see, kes meelitas kohale soojajataadi. Paljude meelest liigagi kauaks. Jahedavõitu juunikuu peletas rikkurid lõuna- maadele ja tekitas kodumaille jää-

nud puhkajais tuska: jälle üks kõle põhjamine suvi... Supelrandades oli pilt nukker: kuu esimestel päevadel oli veesooja põhjarannikul vaid kümme-konnan kraadi ümber, järvedes oli see tõusnud juba talutava 18 kraadini.

Juuli esimene kümme-päevak näitas Eesti kliima mitmekesisust: mandril oli normilähedaselt soe, kuid vihmane (Viljandis kallas 4. kuupäeval tõelist paduvihma – paari tunniga 50 mm, dekaadiga 126 mm), saartel oli aga terve kuu kuiv nagu mullu.

Juuli keskpaik oli juba harjuspäraselt subtroopiline. Sel suvel oli Lääne-Nigula Eesti kuumim paik, kuu viimasel päeval mõõdeti seal ka suve maksimumtemperatuur: 33,3°.

11. juulil sai Eesti maailmakaardile, sest kusagil Euroopas ei sadanud rohkem kui Narva-Jõesuus: 58 mm! Ka Võrus valas sedavõrd, et rahvas hakkas Tamula järvelt nende elamise uputamist kartma. Veel päev kõva vihma, siis keerati taevakraanid koomale.

Juuli lõpukolmandik oli juba päris troopiline. Vaid lõunamaades on nii, et päeval tõuseb palavus 30 kraadini ja öösel ei lange alla 22, nagu oli see näiteks 29. juulil.

Kui meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis tehti kuust kokkuvõtteid, siis selgus, et riigi keskmine temperatuur (19,8°) oli pikaajalisest keskmisest ehk normist kõrgem üle kolme kraadi. Palavaim paik oli suvepealinn (21°), jahedaim Jõhvi (19,2°). Keskmiselt sadas Eestis tava-

line kogus vihma – 75 mm, maakonniti olid erinevused aga väga suured: Viljandis 191, Narva-Jõesuus 115 mm, seega rohkem kui vaja. Saartel seevastu pritsis (moodne sõnal!) ilmaat vett sama napilt nagu meedia värskeid uudiseid. Ristna sai kastetud vaid 12 mm jagu.

Ka välismaal polnud ilm alati kiita. Alžeeria oli maakera kuumim koht (49,2°), isegi 40 kõrbepoega sai kuumarabanduse. Hispaanias polnud palju jahedam (44,5°). Hoo pis külm oli päris lõunas, poolusel mõõdeti korraks isegi 74,1 pakasepügalat. Filipiine rappis supertai-fuun Imbudo (malai keeles 'lehter'), Lõuna-Hiina merel hulpis teine – Koni (korea keeles 'luik').

Poole sajandi tugevaim lumetorm möllas Uus-Meremaal, Baierimaal sadas 27. juulil sellist rahet, et teid tuli puhastada lumesahkade-ga.

August 2003

August on kuu, mis tahab ajalukku minna. "August, see igavene august. See kummalistest kummalisim kuu," leidis juba Voldeemar Panso. Peaaegu tosin aastat tagasi püstitas lõikuskuu Eesti kuumarekordi (Võrus 35,6°), 2002. aastal aga kuumarekordi, mida on raske ületada: ei ainsatki piiska Valga ilmajaamas!

2003. aasta august aga jääb kliimaluukku kui kuu, mil riigi üks äär uppus, teine kõrbes.

Meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis kuust kokkuvõtteid tehes selgus, et õhusoojuselt oli au-

gust tavalisest poole kraadi võrra soojem ehk keskteläbi 15,9°.

Saared olid samal ajal soojemad, Pandivere kõrgustik aga paari pügalat võrra jahedam (Väike-Maarja 15,1°).

Saarlastele-hiidlastele, kes juba teist suve elavad kui poolkõrbes, tundus uskumatuna, et paarsada kilomeetrit ida pool meenutasid rukkiväljad riisipõlde. Tavaliselt kipuvad ajakirjanikud iga kõvemat sajuhoogu kutsuma padukaks, Jõhvi kandis tuli aga nüüd 5.–6. augustil maha tõesti paduvihma nime vääriline ports: 131 mm. Kuuga kogunes Jõhvi sademetekoguseks 267 mm, s.o 3,6 korda enam keskmisest augusti vihmaveest.

Kui paljudel suvedel toovad Venemaa kohal laiuvad kõrgrõhkkonnad Eestile kuuma kuiva suveilma, siis seekord jäi Peterburi kohale toppama tsüklon, mis mitu päeva muudkui kallas Kirde-Eestile vihma kaela.

Eesti keskmiseks sademetehulgaks rehkendati augustis 131 mm, mis teeb 170% normist. Raske nagu uskudagi, et aasta tagasi oli see vaid 17 mm.

Ei taifuunid ega orkaanid tapnud seekord nii palju inimesi kui kuumalained. Uued kuumarekordid said nii Saksamaa (40,8°) kui ka Inglismaa (38,1°). Ainuüksi Prantsusmaal suri augustis palavuse tõttu üle 10 000 elaniku.

Maakera palavaim paik oli sõjalises mõttes Iraak, meteoroloogilises mõttes aga teine islamiriik Alžeeria (49,4°). Kõige kõvem pakane paucus endiselt lõunanabal (–66,9°).

MAAILMAREKORD

EESTI REKORD

Õhutemperatuur (°C)

	Näit	Aeg	Koht	Näit	Aeg	Koht
Kõrgeim	57,8	13.09.1922	Azizija, Liibüa	35,6	11.08.1992	Võru
Madalaim	-89,2	21.07.1983	"Vostok", Antarktis	-43,5	17.01.1940	Jõgeva

Aasta keskmine õhutemperatuur (°C)

	Näit	Aeg	Koht	Näit	Aeg	Koht
Kõrgeim	34,4	1960–1966	Dallal, Etioopia	8,3	1975	Vilsandi
Madalaim	-57,8	1958	Suhtelise Ligipääsmatuse Poolus, Antarktis	1,6	1942	Jõgeva

Sademed (mm)

	Näit	Aeg	Koht	Näit	Aeg	Koht
Minutis	31,2	4.07.1956	Unionville, USA	3,6	23.07.1957	Tooma
Ööpäevas	1870	15.–16.03.1952	Cilaos, Réunion	148,0	4.07.1972	Metsküla (Saaremaa)
Kuus	9299	Juuli 1861	Cherrapunji, India	351,0	August 1987	Haanja
Aastas	26461	August 1860 – Juuli 1861	Cherrapunji, India	1158,0	1990	Nääri (Raplamaa)

Õhurõhk (milli-baarides)

Merepinnale taandatult

Jaama kõrgusel

	Näit	Aeg	Koht	Näit	Aeg	Koht
Kõrgeim	1083,3	31.12.1968	Aqata, Krasnojarski krai, NSVL	1060,3	23.01.1907	Tallinn
Madalaim	870,0	12.10.1979	Taifuunis "Tip" Guami saare lähedal	936,0	16.12.1982	Väike-Maarja

Tuule kiirus (10–12 m maapinnast, m/s)

	Näit	Aeg	Koht	Näit	Aeg	Koht
Puhang	104	12.04.1934	Mount Washington, USA	48,0	27.10.1969	Ruhnu
10 min keskmine	101	12.04.1934	Mount Washington, USA	35,0	6.–7.08.1967	Põhja- ja Loode-Eesti
Kuu keskmine	24,9	Juuli 1913	Denisoni neem, Antarktis	11,9	Detsember 1898	Sõrve
Aasta keskmine	19,4	Aprill 1912–veebruar 1913	Denisoni neem, Antarktis	7,9	1929	Pakri

Lume sügavus (m)

	Näit	Aeg	Koht	Näit	Aeg	Koht
Suurim	11,5	9.05.1911	Tamarack, California, USA	0,97	1924	(dekaadi keskmine) Pagari (Virumaa)

Rahetera

	Näit	Aeg	Koht	Näit	Aeg	Koht
Suurim	1020 g	14.04.1986	Gopalganj, Bangladesh	7 cm	Mai 2000	Tartu- ja Jõgevamaa

Päikesepaiste kestus (tundi)

	Näit	Aeg	Koht	Näit	Aeg	Koht
Suurim	4300	Aasta keskmine (97% võimalikust)	Ida-Sahara	2226	1975	Vilsandi (50% võimalikust)